

Tall & Small

Miniatuurzilver in museum Bredius

De tentoonstelling Tall & Small, die dit najaar opent in het Haagse Museum Bredius, laat voor het eerst Nederlands antiek miniatuurzilver uit de zeventiende en achttiende eeuw zien, naast de grote zilveren voorwerpen waarnaar ze zijn vormgegeven.

TEKST: ESTHER AARDEWERK

Museum Bredius, gehuisvest in een prachtig monumentaal zeventiende-eeuws pand aan de Lange Vijverberg 14 in Den Haag, bezit een uitgebreide kunstcollectie. Onlangs is er een catalogus uitgegeven waarin alle kunstnijverheid is opgenomen. Voor dit boekwerk hebben diverse experts

objecten uit de verzameling beschreven. Emiel Aardewerk heeft daarbij al het antieke zilver voor zijn rekening genomen. De ruim tachtig stuks miniatuurzilver in deze collectie vormden de aanleiding voor een aparte tentoonstelling. In deze expositie zijn echter vijfhonderd bijzondere miniaturen te zien. Behalve uit de collectie van Museum Bredius, stammen zij uit die van A. Aardewerk, Antiquair Juwelier te Den Haag aangevuld met het bruiklenen uit nationale en internationale particuliere collecties.

Inspiratie

“Tijdens het beschrijven van de objecten uit de collectie Bredius, kwam ik een prachtige zilveren troffel tegen, waar wij een miniatuurversie van hebben,” vertelt Emiel Aardewerk enthousiast. “Toen ontstond het idee voor deze tentoonstelling. Door de miniaturen naast de grote zilveren voorwerpen tentoon te stellen is heel duidelijk te zien dat de makers ervan zich lieten inspireren door de vormen van de grote gebruiksvoorwerpen die op dat moment in de mode waren. Eenmaal ontwikkelde miniatuurmodellen waren echter minder of niet modegevoelig.”

Broer en zus Emiel en Esther zijn de vierde generatie Aardewerk in het antiek. Vader Abraham is ruim vijftig jaar geleden begonnen zich te specialiseren in Nederlands zilver uit de zeventiende en achttiende eeuw. Hij werd aangetrokken door het materiaal. Zilver is plastisch en reflecteert maar liefst 98% van het licht. Waar de oorsprong van zilveren miniaturen nu precies ligt is niet exact te achterhalen. Vermoedelijk zijn de tinnen soldaatjes, die vanaf de middeleeuwen werden gemaakt om veldslagen mee te oefenen of na te bootsen, een inspiratiebron geweest. Ook wordt wel het schaakspel genoemd, waar miniatuurfiguren mo-

Deze miniaturen waren niet voor kinderen bedoeld, maar voor de echtgenotes van welvarende kooplieden en regenten.

gelijk van zijn afgeleid. Miniatuur gebruiksvoorwerpen worden in ieder geval al eeuwen lang gemaakt. In het oude Egypte en bij de Romeinen uit materialen als brons, keramiek en ijzer. In Nederland zijn bij opgravingen tinnen miniaturen gevonden die gedateerd worden als stammende uit de veertiende tot de zestiende eeuw.

Nieuwe mode

Hoewel er niets van is overgebleven, is bekend dat de vroegste zilveren miniaturen in de zestiende eeuw voor het Franse hof vervaardigd zijn, waarschijnlijk bedoeld als speelgoed voor het koninklijk nageslacht. De hofcultuur werd door de hoge adel nauwlettend gadeslagen. Zij wilden zich spiegelen aan de koning en wanneer dit financieel haalbaar was, omringden zij zich met de gebruiksvoorwerpen die ze aan het hof gezien hadden. De adel kreeg weer navolging van de goede burgerij en zo ontstond een nieuwe mode. Zoals met vele in Parijs ontstane modeverschijnselen, kwamen de zilveren miniaturen enige tijd later ook in Nederland in zwang. Dit gebeurde in het midden van de zeventiende eeuw. De toenemende welvaart, ontstaan door het ein-

de van de Tachtigjarige Oorlog, de handel op de Oost en de graanhandel op de Oostzee, maakte dat er vraag kwam naar luxeartikelen. Door handelsreizen nam men kennis van de wereld buiten Nederland. Dat maakte dat de ‘fine fleur’ zich ging interesseren voor uitheemse kostbaarheden, zoals bloedkoraal, ivoor en schelpen. Deze schatten werden in een kunstkabinet tentoongesteld, zodat een ieder die op bezoek kwam dit kon aanschouwen en bewonderen. Het bezit ervan zorgde ervoor dat het aanzien van de eigenaar steeg.

Kostbare hobby

Door die behoefte aan luxegoederen en -materialen werd tin vervangen door zilver, zowel voor grote gebruiksvoorwerpen, zoals borden en kan-

links

Een antiek zilveren tafelbel gemaakt te Amsterdam in 1720 door Jacob van den Bergh II. Hoogte 11 cm. Een antiek zilveren miniatuur tafelbel gemaakt te Amsterdam in 1748 door Jan Bonket. Hoogte 5,5 cm.

boven

Antiek zilveren miniatuur toeslee met voerman en paard, Amsterdam 1740, maker Arnoldus van Geffen.

onder

Een antiek zilveren miniatuur lampetstel, Amsterdam 1752, Jan Diederik Pont.

boven
Een antiek zilveren miniatuur thee-
kist met twee theebussen en twee
mengbussen, Amsterdam 1743,
Arnoldus van Geffen.

onder
Een serie van zes antiek zilveren
miniatuur stoelen, Amsterdam 1792,
meesterteken onleesbaar.

delars, als voor kleine: de miniaturen. Deze miniaturen waren niet voor kinderen bedoeld, maar voor de echtgenotes van welvarende kooplieden en regenten. Deze welgestelde dames, voornamelijk in Amsterdam, lieten een kabinet inrichten als poppenhuis, dat vervolgens werd voorzien van miniatuurzilveren huisraad. Een kostbare hobby, die slechts voor weinigen was weggelegd. De miniaturen werden van hetzelfde materiaal vervaardigd als de munten uit die tijd. Het poppenhuis was, net zoals de kunstkabinetten, ook bedoeld om mee te pronken. Het 'pronckpoppenhuis' wordt daarom ook wel gezien als onderdeel van de kunstverzameling. Het

was een mooie manier om zich te onderscheiden. Een prachtig poppenhuis is dat van Petronella Oortman in het Rijksmuseum te Amsterdam (circa 1676). Ook het Gemeentemuseum Den Haag, het Centraal Museum te Utrecht en het Frans Hals Museum in Haarlem hebben een fraai poppenhuis in de collectie.

Drie families

De eerste helft van de achttiende eeuw wordt gezien als de bloeitijd van het miniatuurzilver in Amsterdam. Er was zelfs sprake van een heuse rage. Er werden zeer veel kwalitatief hoogstaande voorwerpjes gemaakt. De vraag naar minia-

tuurzilver was in Amsterdam zó groot dat zilversmeden zich van generatie op generatie konden specialiseren in het maken van dit 'poppegoet', zoals het miniatuurzilver in die tijd werd aangeduid. In Amsterdam domineerden drie families de markt: Van Strant, Somerwil en Van Geffen. In de familie van Strant waren drie broers actief en van een daarvan ook zijn zoon Frederik. Bij de familie van Somerwil zelfs drie generaties. In dit rijtje horen ook de Van Geffens thuis. Arnoldus van Geffen was van 1728 tot 1769 werkzaam, dus maar liefst veertig jaar! Ook zijn neef Johannes Adrianus heeft dertig jaar lang miniatuurzilver vervaardigd.

tuurzilver was in Amsterdam zó groot dat zilversmeden zich van generatie op generatie konden specialiseren in het maken van dit 'poppegoet', zoals het miniatuurzilver in die tijd werd aangeduid. In Amsterdam domineerden drie families de markt: Van Strant, Somerwil en Van Geffen. In de familie van Strant waren drie broers actief en van een daarvan ook zijn zoon Frederik. Bij de familie van Somerwil zelfs drie generaties. In dit rijtje horen ook de Van Geffens thuis. Arnoldus van Geffen was van 1728 tot 1769 werkzaam, dus maar liefst veertig jaar! Ook zijn neef Johannes Adrianus heeft dertig jaar lang miniatuurzilver vervaardigd.

De tentoonstelling Tall & Small beperkt zich niet alleen tot de gebruiksvoorwerpen die voor de inrichting van de poppenhuizen werden vervaardigd. Er wordt ook ruimschoots aandacht besteed aan de vele voorstellingen en figuren die destijds zijn gemaakt. Het aardige van de figuren is juist dat ze zo'n goed beeld geven van het leven en de interesses in die tijd.

De beter gesitueerden lieten zich bijvoorbeeld vervoeren in dichte koetsen, open rijtuigen of calèches. Op de tentoonstelling zijn vele varianten hiervan te zien in miniatuurzilver. Een bijzonder en zeldzaam exemplaar is de antiek zilveren toeslee.

Achtergrondverhalen

Het ontstaan van de toeslee is het vermelden waard. Door het plaveien van de straten van Amsterdam kwam de koets als transportmiddel in zwang. In de zeventiende eeuw waren er zoveel koetsen dat er heuse verkeersopstoppingen op de grachten ontstonden. Aanvankelijk nam het stadsbestuur daarom in 1643 het rigoureuze besluit om het rijden met koetsen in de stad helemaal te verbieden, maar daarmee sneden zij zichzelf het meest in de vingers. Uiteindelijk kwam er daarom een belasting op voertuigen met wielen. Een jaar later, in 1644, bedacht een vrachtrijder van Franse afkomst een nieuw voertuig: hij

gebruikte het bovenstel van een tweepersoons rijtuig, maar in plaats van op wielen liet hij het op een slee rusten, waarvoor een paard werd gespannen. Hiermee was de 'sleevoets' of 'toeslee' geboren. Het besturen van zo'n voertuig was een hele kunst (de koetsier liep er naast), maar zo werd wel de belasting ontlopen.

Zo zijn er vele voorwerpen op deze tentoonstelling waar dergelijke interessante achtergrondverhalen over verteld worden. Over het kinderspel 'bikkelen' bijvoorbeeld en het 'kolfspel', een sport die al in de middeleeuwen gespeeld werd. Ook beroepen, zoals de viskoopman en de lantaarnopsteker, zijn er in het miniatuurzilver te bewonderen.

MEER WETEN

Bezoeken
'Tall & Small'
Miniatuur zilver in Museum
Bredius
Lange Vijverberg 14
Den Haag
www.museumbredius.nl
www.aardewerk.com
11-10 t/m 15-01

boven
Een antiek zilveren miniatuur violist,
Haarlem 1740, Reinier Rijnalda.

onder
Lantaarnopsteker, Amsterdam 1734,
maker Jan Borduur.

